

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

007442

ความหมายของคำว่า แหล่งชุมชน

แหล่งชุมชน อาจเรียกว่า แหล่งวิชาการในชุมชน แหล่งความรู้ในชุมชน แหล่งวิทยาการในชุมชน หรือแหล่งทรัพยากรในชุมชน ซึ่งตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Community Resources หรือ Local Resources นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายอย่าง แต่มีความหมายคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ จากหนังสือสารานุกรมการศึกษา (Encyclopedia of Education) ได้นิยามความหมายของแหล่งชุมชนว่า "แหล่งชุมชนสำหรับโรงเรียนนั้นประกอบด้วยประชาชน สถานที่ สิ่งต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการศึกษาของนักเรียนเพื่อให้เป็นผลเบื้องต้น"¹

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) ให้ความหมายของแหล่งชุมชนว่า "แหล่งชุมชนหมายถึงสถาบันและองค์การต่าง ๆ บุคคลที่มีความสามารถในท้องถิ่น วัสดุต่าง ๆ และอำนาจทั้งหลายที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนโดยตรงหรือโดยอ้อม"²

แหล่งวิชาการในชุมชน ประกอบด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมด รวมทั้งประสบการณ์ซึ่งอาจได้รับจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน ส่วนประกอบดังกล่าวได้แก่ธรรมชาติ ประชากร ไรนา โรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มคน องค์การ

¹Mark Nichols, "Community Resources for School." Encyclopedia of Education 2 (1971):341.

²Carter V. Good, Dictionary of Education, 3d ed., (New York: Mc Graw - Hill Book Company, 1973), P.496.

และสถานต่างๆ ตลอดทั้งโครงสร้างและกระบวนการของสังคมและแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม¹

นิพนธ์ สุขปรึดี² ให้ความหมายของแหล่งชุมชนว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในชุมชน ซึ่งครูหรือนักเรียนอาจนำมาใช้เป็นประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ สถานที่ทางราชการ โบราณสถาน โรงภาพยนตร์ สวนสัตว์ โรงงาน สวนครัว แม่น้ำ ลำธาร และบุคคลที่โรงเรียนอาจจะเชิญมาเป็นวิทยากร หรือวิทยากรที่นักเรียนและครูออกไปสัมภาษณ์เยี่ยมเยียน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่น บุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ ชาวสวน ชาวนา พ่อค้าหรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เป็นต้น²

เกศินี ไชติกเสถียร ให้ความหมายของแหล่งทรัพยากรชุมชนว่า หมายถึง "สถานะทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนบุคคลในชุมชนที่สถาบันการศึกษาอันตั้งอยู่หรือบริเวณใกล้เคียง หากเป็นชุมชนอันที่ไกลออกไปจะถือว่าเป็นการศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) เป็นการศึกษาร่วมกัน (Community Study)" ³

¹Lloyd Allen Cook and Edward G. Olsen, "School and Community,"

Encyclopedia Educational Research Revised Edition (1952): 1076.

²นิพนธ์ สุขปรึดี, โสตทัศนศึกษา. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2518), หน้า 67.

³เกศินี ไชติกเสถียร, เอกสารประกอบการสอน เทคโนโลยี.320: การใช้เทคโนโลยีทางการสอนในห้องเรียน (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523), หน้า 88.

ประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชน

นักการศึกษาได้จำแนกประเภทของแหล่งความรู้หรือแหล่งทรัพยากรในชุมชนไว้หลายประเภทด้วยกัน จากหนังสือสารานุกรมการศึกษา (Encyclopedia of Educational) แบ่งประเภทของทรัพยากรในชุมชน ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (Specialists) ผู้ที่มีความชำนาญ เช่น นักดนตรี จิตรกร นักกีฬาอาชีพ พอลา นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม แม่นาน ชาวนา ฯลฯ
2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักเรียน (Parents of Students) เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญที่สุด
3. องค์กรของผู้แทน (Agency Representatives) บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล และองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรมรวมทั้งพวกพนักงาน คณะกรรมการด้านธุรกิจต่าง ๆ และหน่วยงานอื่น ๆ อีกมาก
4. ผู้แทนทางคานธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial Representatives) บุคคลที่ทำงานในโรงงานต่าง ๆ การขนส่ง เหมืองแร่ การเกษตร กิจการค้าต่าง ๆ การเงินและการประกันภัย
5. ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) บุคคลที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากจังหวัด เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการของจังหวัด ทหาราว พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าท้องถิ่น เป็นต้น รวมทั้งพวกที่อยู่ในระดับบริหารประเทศ เช่น สมาชิกวุฒิสภา ผู้แทนราษฎร และบุคคลในสหพันธ์ต่าง ๆ
6. คณะกรรมการให้การศึกษาแก่ประชาชน (Citizens' Advisory Committees) เช่น พวกที่ให้คำแนะนำในโรงเรียน และครู บุคคลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการบรรยายสาธิต หรือให้นักเรียนออกไปเยี่ยมชม เช่น ไปสังเกตในระหว่างการประชุมของรัฐสภา เป็นต้น
7. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วยพืช สัตว์ป่า หิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่น ๆ

8. สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man - Made Resources) มนุษย์ได้สร้างสิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาและเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการสอนและการเรียนรู้ ได้แก่ อาคารสถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ หอสมุด พิพิธภัณฑ์ รูปปั้น และทรัพยากรที่ใช้ในโรงเรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะเรียน โทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์¹

เอ็ดกา บี เวสเลย์ (Edgar B. Wesley) และสแตนเลย์ พี รอนสกี (Stanley P. Wronski) จำแนกแหล่งทรัพยากรในชุมชนออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ประชาชน
2. ปรากฏการณ์ทางกายภาพ เช่น คิน กูเซา พืช แร่ แม่น้ำและทะเลสาบ เป็นต้น
3. วัฒนธรรมและสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว กิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ความคิด วิถีประชา จารีต ประเพณี และทัศนคติ²

นิพนธ์ คูขปริศี ได้จำแนกแหล่งชุมชนที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. แหล่งวิชาการภายในโรงเรียน ได้แก่ ต้นไม้ ดอกไม้ แมลง ก้อนหิน คินสวนครัว ครัว
2. บุคลากรที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร. เช่นข้าราชการ ชาวนา ชาวสวน ช่างไม้ ชาวประมง บุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภิกษุสงฆ์

¹ Mark Nichols. "Community Resources for School." Encyclopedia of Education. PP 342-343.

² Edgar B. Wesley and Stanley P. Wronski, Teaching Social Studies in High Schools, (4d ed, Boston: D.C. Health and Company, 1958) P.318.

3. แหล่งชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น โบสถ์ บ้านเรือน สถานที่สำคัญทางศาสนา ประวัติศาสตร์ สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางครอบครัว สถานที่ราชการ แหล่งงานทางด้านศิลปะ เช่น ดานสถาปัตยกรรม วนคดี เป็นต้น

4. การศึกษานอกสถานที่ (Educational Field Trip)¹

ลัดดา สุขปรีดี จำแนกประเภทแหล่งวิชาชุมชนในการเรียนการสอนดังนี้

1. แหล่งวิชาการภายในโรงเรียนได้แก่ โรงฝึกงาน อาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ ต้นไม้ โบสถ์ ศาลา กอนหิน ดิน สวนครัว ครู นักเรียน คณะกรรมการโรงเรียน เป็นต้น

2. บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ช่างนา ช่างประมง ช่างไม้ พอลคา ช่างราชการ ตำรวจ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ภิภษสงฆ์ บัณฑิตไปรษณีย์

3. แหล่งวิชาภายในชุมชนและนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปุชนีย์สถาน วัดถ้ำโบราณ สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา และพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

4. กิจกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ งานทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วนคดี ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น²

¹นิพนธ์ สุขปรีดี, โสตทัศนศึกษา, หน้า 69.

²ลัดดา สุขปรีดี, เทคโนโลยีการเรียนการสอน (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน, 2522), หน้า 61.

การใช้แหล่งชุมชนในการเรียนการสอน

การใช้แหล่งชุมชนในการเรียนการสอนนั้นทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะเลือกใช้ยุทธวิธีแบบใดจึงจะเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และเหมาะสมกับเวลาที่ใช้ในการสอนเพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด สารานุกรมวิจัยการศึกษา (Encyclopedia of Educational Research) ได้ระบุวิธีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ว่า เท่าที่ปฏิบัติกันเป็นประจำโดยทั่วไปได้แก่ การศึกษาวัสดุเอกสารต่าง ๆ การใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ การเชิญวิทยากรมาบรรยายในโรงเรียน การสัมภาษณ์ตัวแทนของชุมชน การศึกษานอกสถานที่ การสำรวจชุมชน การตั้งค่ายพักแรม การทำหน้าที่บริการประชาชน และการหาประสบการณ์จากการฝึกงาน¹

เลียวนาร์ด เอส. เคนเวอร์ธี (Leonard S. Kenworthy) ได้แบ่งวิธีการใช้ชุมชนในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาดังนี้

1. การทัศนศึกษา เช่น ไปทัศนศึกษาโรงงาน กิจการธุรกิจ สหภาพกรรมกร สำนักงานของพรรคการเมือง วัด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ
2. การศึกษาชุมชน โดยศึกษาถึงประวัติของชุมชน ประชาชน กระบวนการทางสังคม อาชีพ สุขภาพอนามัย การขนส่ง การคมนาคม ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ในปัญหาของชุมชนที่มีต่อปัญหาของชาติและปัญหาของโลก
3. สัมภาษณ์และการให้ออกเสียงลงคะแนนในหัวข้อต่าง ๆ
4. การเชิญวิทยากรบรรยายในห้องเรียน หรือโรงเรียน
5. การให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เช่น พาไปดูการพิพากษาในศาล

¹ Lloyd Allen Cook and Edward G. Olsen, "School and Community,"

6. การจัดหาทรัพยากรสำหรับมาใช้ในห้องเรียน เช่น หนังสือ รูปภาพ ชาวสาร
ของรัฐบาล
7. โครงการบริการสังคม
8. การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เช่น การแสดงดนตรี แสดง
ละคร และมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ
9. การให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงาน และฝึกงาน เพื่อจะได้รูว่
นักเรียนคิดและต้องการจะทำอะไรเมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้ว¹

เอ็ดเวิร์ด ซี โอลเซน (Edward G. Olsen) ได้เสนอแนะวิธีการใช้
แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนดังนี้

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้นักเรียนค้นคว้าศึกษา
ในโรงเรียน
2. นำอุปกรณ์ต่าง ๆ จากชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
7. การตั้งค่ายพักแรม
8. การจัดให้มีประสบการณ์จากการฝึกงาน²

¹ Leonard S. Kenworthy, Guide to Social Studies Teachings in
Secondary School. P. 167.

² Edward G. Olsen, School and Community, (New Jersey: Prentice
Hall Inc., 1960), P.73.

จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักๆ ที่มีผลภายในชุมชนที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

1. การทัศนศึกษาไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่นสนามบิน ฟาร์มโคนม หนังสือพิมพ์
2. เชิญผู้มีความรู้มาพูดหรือสาธิตในโรงเรียน
3. การใช้ประโยชน์จากวิทยุและโทรทัศน์ในชุมชน
4. การใช้วัสดุสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และวัสดุทัศนูปกรณ์ในห้องเรียน เช่น หนังสือพิมพ์

ห้องสมุด

5. การสัมภาษณ์บุคคลากร
6. การให้นักเรียนไปร่วมในโครงการบริการชุมชน เช่นโครงการทำความสะอาด
7. การกึ่งกายพักผ่อน
8. การใช้ทรัพยากรในโรงเรียน เช่นอุปกรณ์ต่าง ๆ ครูที่มีความรู้พิเศษ
9. การใช้แหล่งทรัพยากรที่ใช้สำหรับพักผ่อนหย่อนใจในชุมชน เช่นสวนสาธารณะ

เป็นต้น¹

เกิณี โชติกเสถียร ได้กล่าวถึงการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการเรียนการสอนโดยหลายวิธีพอสรุปได้ดังนี้ ในชุมชนหนึ่ง ๆ มีแหล่งทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอยู่มากมาย นอกจากจะมีสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรในการเรียนรู้เป็นจำนวนมากแล้ว ยังมีบุคคลหลายประเภทที่เป็นแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนนักเรียนอีกด้วย บุคคลที่เป็นทรัพยากรในการเรียนรู้อาจเป็นคนในวัยต่างๆ มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ เฉพาะเรื่องเท่าที่ชีวิตได้มาพบมา

¹ John U. Michaelis, Social Studies for Children in A Democracy: Recent Trends and Developments, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1968), PP 498-499.

เป็นบุคคลที่จะให้ข่าวสาร เกิดความรู้ที่สำคัญนอกเหนือจากสาระที่ปรากฏในตำราเรียน
 เชบปีตาของนักเรียนคนหนึ่งทำงานในโรงเรียนดรุณเหล็ก ก็อาจเชิญมาให้ความรู้เกี่ยวกับ
 ขั้นตอนการดรุณเหล็ก หรือยาของนักเรียนคนหนึ่งเป็นคนในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อ
 ที่ 6 ก็อาจเชิญมาหรือพานักเรียนไปพบเพื่อให้ได้ชีวิตความเป็นไปในราชสำนักสมัยนั้น
 เพื่อประกอบการเรียนประวัติศาสตร์ หรือเชิญผู้พิพากษามาพบเพื่อศึกษาถึงเรื่องศาล
 และหลังจากนั้นก็พาออกไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อพบกับสภาพจริง¹

ดังนั้นการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องรู้ว่าชุมชน
 ของตนมีแหล่งความรู้อะไรบ้างที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เพราะชุมชนแต่ละแห่งย่อม
 มีแหล่งวิชาหลายอย่างต่าง ๆ กัน ครูควรสำรวจแหล่งวิชาในชุมชนอยู่เสมอ เพื่อความ
 สะดวกและรวดเร็วในการใช้และเพื่อให้การใช้แหล่งชุมชนเป็นประโยชน์ในการสอนให้ได้
 ผลจริง ๆ ครูควรพยายามเลือกแหล่งชุมชนที่ดีและเหมาะสมที่สุด โดยพิจารณาจากเกณฑ์
 ที่ว่า ชุมชนนั้นต้องเป็นแหล่งที่เป็นประโยชน์ในการสอนมากกว่า การใช้อุปกรณ์การสอน
 ใช้อื่น และนักเรียนจะต้องได้รับประโยชน์จากแหล่งวิชานั้นจริง เพราะการใช้แหล่ง
 ชุมชนต้องใช้เวลาพอสมควร แต่ก็ได้ผลคุ้มค่า เช่นการเรียนวิชาสังคมศึกษาเรื่องการปฏิรูป
 ที่ดินและการสหกรณ์ ถ้าครูเชิญวิทยากรมาบรรยาย หรือครูให้นักเรียนได้เรียนจากของจริง
 คือพานักเรียนไปศึกษาที่สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์นาถุง สหกรณ์ชาวไร่ออย เขตปฏิรูปที่ดินและ
 สหกรณ์ในชุมชนที่อยู่ใกล้โรงเรียนยอมช่วยให้นักเรียนเข้าใจและได้ประโยชน์มากกว่าให้
 นักเรียนเรียนจากอุปกรณ์อื่น ๆ

¹ เกศินี โชติกเสถียร, เอกสารประกอบการสอน เทคโนโลยี.32๐: การใช้เทคโนโลยี
 โดยีทางการสอนในห้องเรียน, หน้า 89.

สำหรับการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนนั้นสรุปได้ว่ามีวิธีการอยู่ 2 วิธีคือ

1. การนำตัวบุคคล สิ่งของ หรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาสู่ห้องเรียน
2. การนำนักเรียนออกไปยังชุมชนเพื่อให้มีประสบการณ์ตรง พบเห็นสถานที่เป็นจริง เพื่อให้การเรียนการสอนในชั้นสมบูรณ์ขึ้น

วิธีการที่นักศึกษานิยมใช้ในการที่จะนำเอาแหล่งความรู้ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนนั้นมีอยู่ 3 วิธีคือ

1. การศึกษานอกสถานที่
2. การเจริญวิทยากรมาพูดให้นักเรียนฟัง
3. การไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน

1. การศึกษานอกสถานที่ (Educational Field Trip)

การศึกษานอกสถานที่ หมายถึงการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ที่เรียน เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เป็นการนำชุมชนกับโรงเรียนเข้ามาเกี่ยวข้องกัน การศึกษานอกสถานที่เป็นการใช้แหล่งวัสดุจริง ที่ครูและนักเรียนสามารถศึกษาและก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่เป็นจริงได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับภูมิประเทศ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา เป็นต้น

การศึกษานอกสถานที่แบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. การศึกษานอกสถานที่ระยะใกล้ ได้แก่การศึกษานอกสถานที่ในโรงเรียน บริเวณชุมชนใกล้ ๆ โรงเรียน ตลาด แหล่งกิจกรรม ธรรมชาติ เป็นต้น
2. การศึกษานอกสถานที่ระยะไกล คือการไปศึกษานอกสถานที่ที่ห่างไกลชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ อาจใช้เดินทางด้วยพาหนะอื่น

การดำเนินการศึกษานอกสถานที่

เมื่อตัดสินใจจะใช้การศึกษานอกสถานที่เป็นประสบการณ์การสอน ครูควรดำเนินการวางแผนเป็น 3 ระยะคือ การเตรียมขั้นต้น ระหว่างดำเนินการศึกษาและกิจกรรมติดตามผล

1. การเตรียมการขั้นต้น

ก. การเตรียมการขั้นต้น หมายถึง การวางแผนการไปศึกษานอกสถานที่ของครู และนักเรียน เมื่อนักเรียนมีปัญหาที่หาคำตอบในห้องเรียนไม่ได้ จำเป็นต้องออกไปศึกษานอกห้องเรียน ครูจะต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่จะพานักเรียนไปศึกษา อาจให้นักเรียนคิดคอกับสถานที่ที่จะไป นัดหมายเจ้าหน้าที่ของสถานที่นั้นให้เรียบร้อย ขออนุญาตผู้บังคับบัญชาหรือครูใหญ่ และทำหนังสือขออนุญาตจากผู้อำนวยการของโรงเรียนเตรียมคำแนะนำตรวจสอบสถานที่ที่อาจจะต้องพักระหว่างทาง เช่น ความสะดวกเกี่ยวกับห้องน้ำหรือความช่วยเหลือบางอย่าง

ข. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ที่จะได้รับจากการไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน อภิปรายจุดประสงค์ของกรรเดินทาง และเขียนเป็นรายงานไว้เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงจุดประสงค์นั้น นอกจากนี้ควรอภิปรายถึงสิ่งที่ต้องกระทำในการไปศึกษานอกสถานที่ครั้งนี้เช่น การแต่งกาย ความประพฤติ และขอปฏิบัติระหว่างเดินทาง เป็นต้น

ค. เตรียมนักเรียนเพื่อทำหน้าที่จัดบันทึก ซักถามเจ้าหน้าที่ เพื่อนำกลับมาใช้เป็นประโยชน์ในห้องเรียน (หรือแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม)

ง. ก่อนออกไปศึกษานอกสถานที่ ควรได้เรียนจากวัสดุอื่น เพื่อสร้างประสบการณ์ให้เด็กเด็กก่อน เช่น ใ้การศึกษาจากภาพยนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป หรือรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับสถานที่หรือสิ่งที่จะพาเด็กไปศึกษา

2. ระหว่างดำเนินการศึกษา

ระหว่างดำเนินการศึกษานอกสถานที่ ควรมีเจ้าหน้าที่แนะนำชม มีผู้จัดบันทึก

และชักถามเจ้าหน้าที่หน้าชมสถานที่นั้น คำถามเหล่านี้ควรเป็นคำถามที่นักเรียนมีปัญหา และไม่สามารถหาคำตอบในขณะที่เรียนได้ รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่นักเรียนสนใจ ขณะดำเนินการศึกษานอกสถานที่ ควรฟังคำอธิบายอย่างตั้งใจ อาจแบ่งกลุ่มเข้าชมเพื่อให้ศึกษาสิ่งต่าง ๆ ทั่วทั่วถึง และอาจมีการบันทึกภาพเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ในการเรียนเมื่อกลับมายังห้องเรียนแล้ว

3. กิจกรรมติดตามผล

ก. เมื่อกลับถึงโรงเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความรู้ และปัญหาต่าง ๆ ที่ได้เคยประสบมา และประเมินผลการไปศึกษานอกสถานที่ครั้งนี้ด้วย การประเมินผลนั้นให้ประเมินทั้งก่อนไปและหลังไป เพราะการเตรียมการก่อนไปย่อมมีความสำคัญพอ ๆ กับการประเมินผลหลังจากไปศึกษามาแล้ว

ข. การจัดกิจกรรมติดตามหลังจากอภิปรายและประเมินผลแล้ว นักเรียนบางคนมีสิ่งที่น่าสนใจและมีปัญหาบางอย่าง ครูอาจช่วยได้โดยจัดให้มีกิจกรรม เช่น จัดป้ายนิเทศ ทำรายงานหรือจัดแสดงซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจดียิ่งขึ้น¹

นักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์ของการศึกษานอกสถานที่ไว้หลายประการพอสรุปได้ดังนี้

การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมที่สมควรทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงหรือจากเรื่องราวที่กำลังศึกษาอยู่ซึ่งยังทำให้ได้รับความรู้ต่าง ๆ บางประการที่โรงเรียนไม่สามารถจัดได้ในห้องเรียนได้ หากจะกล่าวถึงคุณค่าของการศึกษานอกสถานที่ก็จะมีดังต่อไปนี้

¹นิพนธ์ สุขปริณี, โสตทัศนศึกษา, หน้า 70 - 72.

1. ช่วยให้นักเรียนเห็นสภาพอันแท้จริงของความเป็นไปที่แวดล้อมอยู่ ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงตามสภาพความเป็นจริง อันเป็นรากฐานของการเรียนรู้เฉพาะสาขาวิชานั้นยิ่งขึ้น¹

2. เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนา ความรับผิดชอบ วินัย และมนุษยสัมพันธ์ระหว่างกัน²

3. ช่วยสร้างคุณลักษณะเฉพาะตัวของนักเรียน เช่น ความเป็นผู้นำ ความฉกริเริ่ม ความอดทน การร่วมมือกับผู้อื่น การสังเกต และการแก้ปัญหา

4. ใหลในการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

5. ทำให้ผู้เรียนเพิ่มความสนใจในสิ่งที่เรียนในห้องเรียนมากยิ่งขึ้น เพราะมีสถานที่จริงมาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน

2. วิทยากร (Resource Person)

การที่ผู้สอนจะใช้บุคคลในชุมชนเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ของนักเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสืบหาบุคคลที่มีคุณค่าในสาขาวิชาต่าง ๆ เหล่านี้ให้พบ แล้วทำรายชื่อพร้อมที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ที่ใส่เพิ่มไว้ เพื่อความสะดวกในการเลือกบุคคลและติดต่อเมื่อต้องการใช้ประโยชน์ และรายชื่อเหล่านี้ต้องเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ จึงจะทำให้การใช้ได้ผลมากที่สุด

¹อรสา กุมาริ ปุกหุต, "การไปศึกษานอกสถานที่." วิทยาสาร .22 (มิถุนายน 2514): 27.

²James W. Brown, Richard B. Lewis, Fred F. Harcleroad, A.V. Instruction Materials and Methods. (New York: McGraw-Hill Book Company, Inc., 159) P.151

วิธีดำเนินงานเพื่อให้การใช้บุคคลในชุมชนให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนรู้มากที่สุด มีขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อกับวิทยากรที่เราเลือกแล้วเป็นการส่วนตัว โดยครูหรือตัวแทนนักเรียน เพื่อร่วมกันวางรายละเอียดของการมาเยี่ยมห้องเรียนของเรา หรือการพานักเรียนไปพบ การพบเพื่อตกลงควยว่าจะต้องมีหนังสือเชิญไปเป็นลายลักษณ์อักษรติดตามไปภายหลังควย
2. แจ้งให้วิทยากรทราบถึงจุดมุ่งหมายโดยละเอียดของการมาหรือไปหา ตลอดจน ขนาดของชั้นเรียน อายุ ระดับชั้น พื้นฐานความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องที่จะถึง และ ต้องมีแผนที่แสดงที่ตั้งของสถานที่ที่จะมา ที่ตั้งของชั้นเรียน เวลาที่จำกัดที่จะต้องพบ ถ้าจะให้ ดีให้คำถามที่อยากจะถามล่วงหน้าแก่วิทยากรควย
3. เตรียมชั้นเรียน โดยเตรียมตัวนักเรียนให้มีความสนใจในเรื่องที่วิทยากร จะมาพูด ต้องให้ความสำคัญแก่วิทยากรควย เพราะการทำเช่นนี้จะทำให้วิทยากรเกิดความ ภาคภูมิใจ และอยากจะเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้แก่โรงเรียนของเราต่อไปภายหน้า ดังนั้นครูจึงต้องมีการวางแผนกับนักเรียนโดยวางพื้นฐานในเรื่องที่จะฟังบ้างเล็กน้อย และ กำหนดตัวผู้ทำหน้าที่แนะนำวิทยากรกล่าวขอบคุณ ตลอดจนปัญหาที่จะถาม หากมีควรเตรียมไว้ ล่วงหน้า
4. กิจกรรมติดตาม ควรมีการเขียนเรื่องย่อของวิทยากรที่มาลงหนังสือพิมพ์ของ ชุมชนหรือโรงเรียน และมีจดหมายขอบคุณตามหลังไป และสุดท้ายควรให้นักเรียนแสดงผลงาน ที่ได้รับจากวิทยากรนั้น ๆ แล้วเก็บไว้ในแฟ้มเพื่อเป็นแหล่งค้นหาและศึกษาต่อไปภายหน้า¹

¹ เกคินี โชติกเสถียร; เอกสารประกอบการสอน เทคโนโลยี. 320: การใช้เทคโนโลยีทางการสอนในห้องเรียน หน้า 90 - 91.

การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง ถ้าครูใดแนะนำนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ ได้เหมาะสมและถูกต้องแล้วจะมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนดังนี้

1. นักเรียนได้รับรายละเอียด ความรู้ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากการเรียนในโรงเรียน
2. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การแนะนำตนเอง มารยาทในการฟัง การถามคำถาม การเขียนจดหมายขอขอมุม และปฏิบัติตนเป็นแขกและเจ้าบ้านที่ดี
3. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองได้อ่านมายิ่งขึ้น
4. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่า ปัญหาต่าง ๆ นั้นนักเรียนอาจจะหาคำตอบได้จากการพบปะพูดคุยกับคนอื่นมากกว่าการอ่านจากหนังสืออย่างเดียว
5. ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในสังคม

3. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ คือการสนทนาระหว่างบุคคลสองฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ซักถาม (เรียกว่าผู้สัมภาษณ์) และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบ (เรียกว่าผู้ให้สัมภาษณ์)

1. ลักษณะของการสัมภาษณ์ จะมีลักษณะแตกต่างไปจากการสนทนารูปอื่น ๆ คือ
 - 1.1 ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ทุกครั้ง และผู้สัมภาษณ์อาจจะนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นไปอ้างอิงหรือเป็นประโยชน์ในการศึกษา หรืออาจนำไปเปิดเผยให้สังคมได้รู้
 - 1.2 ทั้งผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ ต้องตระเตรียมให้พร้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมคำถามให้พร้อม จะต้องเป็นคำถามเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน จะต้องเป็นคำถามที่คำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ถ้าเป็นคานวิชาการผู้สัมภาษณ์ควรจะแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบล่วงหน้าว่าจะสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องอะไร เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ได้มีโอกาสเตรียมการคนควาล่วงหน้า

- 1.3 ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีมารยาทและถือปฏิบัติในการพูด

2. ชนิดของการสัมภาษณ์ อาจแบ่งออกตามการปฏิบัติได้สองแบบ คือ

2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นพิธีการ (Informal Interview)

เป็นการสัมภาษณ์บุคคลที่สนิทสนมเป็นกันเองกับผู้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบนี้ไม่ต้องเตรียมมากเพียงแต่เตรียมจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์และคำถามไว้วงหน้าเท่านั้น

2.2 การสัมภาษณ์แบบเป็นพิธีการ (Formal Interview) การ

สัมภาษณ์แบบนี้จะมีหลักเกณฑ์มากกว่าแบบแรก คือผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมและแจ้งเรื่อง เวลา สถานที่ ที่จะทำการสัมภาษณ์ให้ผู้สัมภาษณ์ทราบล่วงหน้า¹

3. คุณสมบัติของผู้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางการเมือง เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน หรือเป็นบุคคลที่ประกอบกิจกรรมเพื่อสังคมในชุมชนนั้นก็ตาม การสัมภาษณ์แต่ละครั้งจะประสบความสำเร็จอย่างใดหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ของการสัมภาษณ์ ความสามารถ ความมีปฏิภาณ และบุคลิกภาพของผู้สัมภาษณ์เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้สัมภาษณ์ควรพิจารณาถึงคุณสมบัติของตนเองดังนี้

3.1 ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี คือสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับคนทุกคนได้ และสามารถสร้างความสัมพันธ์ในระยะเวลายาวนาน

3.2 จะต้องมีความรู้ดี ก็จะต้องรู้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีผลงานใด คนอย่างไร มีความสามารถทางใด เพื่อจะได้ป้อนคำถามใด เหมาะกับเนื้อเรื่องและเวลา ความรู้ วย เพศ ฐานะอย่างไรควย

3.3 รู้จักมารยาทในการพูด มารยาทในการฟัง และมารยาทในการถาม คือผู้สัมภาษณ์จะต้องเป็นผู้ฟังมากกว่าเป็นผู้พูด

¹ อภิกรมย์ ฒ นคร, หลักวาทการ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2505)

3.4 จะต้องมีบุคลิกภาพที่ดี คือกริยาคล่องแคล่ว และแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

3.5 ต้องมีความสามารถในการใช้คำพูด คือพูดให้เข้าใจง่าย และสุภาพ นอกจากนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีมารยาทที่ดี การให้เกียรติแก่ผู้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์จะต้องเป็นคนตรงต่อเวลา

4. การเตรียมการสัมภาษณ์ สิ่งที่ทำให้การสัมภาษณ์ประสบความสำเร็จอย่างหนึ่งก็คือ การเตรียมการสัมภาษณ์ให้พร้อม ผู้สัมภาษณ์อาจจะเตรียมสัมภาษณ์ในหัวข้อต่อไปนี้คือ

4.1 การเตรียมเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ สิ่งแรกที่ผู้สัมภาษณ์กระทำคือ การแจ้งหรือนัดหมายให้ผู้ให้สัมภาษณ์ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับเรื่องที่จะสัมภาษณ์ เวลา สถานที่ และวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์

4.2 หัวข้อและคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ควรตั้งให้เหมาะสมกับความสนใจของคนส่วนมาก ในการตั้งคำถามนั้นไม่ควรจะมั่นใจมากเกินไปเพราะอาจจะได้รับคำตอบตรงตามที่ถาม วิธีที่ดีก็คือตั้งคำถามไว้หลาย ๆ คำถามเพื่อจะได้มารั้งข้อเท็จจริงที่ต้องการ

4.3 สถานที่ทำการสัมภาษณ์ กำหนดแน่นอนไม่ได้ ถ้าเป็นห้องก็ควรเลือกห้องที่สะดวกสบาย ไม่มีสิ่งรบกวนในการสัมภาษณ์

5. การบันทึกผลของการสัมภาษณ์ ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์นั้นผู้สัมภาษณ์ไม่ควรจะจดบันทึกใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ควรจดบันทึกหลังจากการสัมภาษณ์แล้ว โดยจดบันทึกตามความเป็นจริงไม่ควรต่อเติมข้อความให้เกินความเป็นจริง ควรบันทึกแต่เนื้อหาที่สำคัญ และตรงตามวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ หรือในกรณีที่ต้องการรายละเอียดของการสัมภาษณ์ไว้ให้ครบนั้นควรจะใช้เครื่องอัดเสียงบันทึกการสัมภาษณ์¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 344 - 356.

ประโยชน์ของการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาแบบหนึ่งที่มีประโยชน์
ดังนี้

1. ช่วยให้คนส่วนใหญ่ได้รู้ถึงความสามารถ และการกระทำที่มีประโยชน์ของกัน
และกันซึ่งทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชนนั้น
2. การสัมภาษณ์มีประโยชน์ในด้านการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางด้านการศึกษา
และจิตวิทยา
3. ทำให้มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
กับตัวนักเรียนทางด้านการเรียน และปัญหาส่วนตัว
4. เพื่อเป็นการช่วยพัฒนาสุขภาพจิตของนักเรียนและเป็นการช่วยแนะแนวทาง
ชีวิตทั้งทางด้านการเรียนและด้านส่วนตัวของนักเรียนให้ดำเนินไปในทางที่ถูกที่ควรเพื่อเป็น
ผลเมืองดีของประเทศ
5. เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ความจำเป็นในการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

ในปัจจุบันนี้จุดหมายปลายทางของการศึกษามีไ้มุ่งให้คนเพียงแต่ให้คนมีความรู้
ในเนื้อหาวิชา ให้คนอ่านออกเขียนได้หรือคิดเลขเป็นเท่านั้น แต่การศึกษาเป็นกระบวนการ
ต่อเนื่องกันตลอดชีวิต ที่มุ่งเสริมสร้างคุณภาพของพลเมืองให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการ
ดำรงชีวิตสามารถปรับตัวยเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม มีความรู้ความเข้าใจเห็นคุณค่าใน
วิทยาการศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรของประเทศ มีความรับผิดชอบต่อ
ตนเอง ต่อครอบครัว ต่อท้องถิ่น และประเทศชาติ

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้
ผู้เรียนได้สามารถศึกษาความรอบรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการและสถานประกอบการต่าง ๆ ได้

โดยเน้นความสำคัญของชุมชนที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีค่าทางการศึกษา โดยมุ่งให้รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน ใหญ่จักปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างความเจริญให้แกท้องถิ่น จะเห็นว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาสังคมศึกษา เพราะไม่มีความรู้ใดที่คงทนถาวรและเป็นพื้นฐานที่ดีเท่ากับวิธีแสวงหาความรู้ ครูจึงควรทำหน้าที่เป็นวิทยากร เป็นผู้วินิจฉัยและแก้ปัญหา และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน นอกจากจัดสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ภายในห้องเรียนแล้ว ครูควรใช้สิ่งแวดล้อมภายนอกห้องเรียน เช่น ในโรงเรียนและในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า ดังนั้นการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี เพราะได้เรียนจากประสบการณ์เดิม ได้ผ่านประสบการณ์สัมผัสทั้งห้า ได้เรียนจากสภาพที่เป็นจริง การใช้แหล่งชุมชนมาประกอบในการสอนสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การสอน ปัญหาบางประการเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาดังนี้

ในสังคมไทยปัจจุบันมองโดยผิวเผินเทคโนโลยีทางการศึกษาดังนี้ใหม่ คุณจะเข้าใจเป็นพิเศษกับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเผชิญกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนด้วยคุณภาพ แต่เศรษฐกิจที่จัดไว้เพื่อการศึกษาที่มีจำกัดยอมจะทำได้ยากลำบากมาก อีกประการหนึ่งเทคโนโลยีใหม่ที่คนสนใจเหล่านั้นยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผลดีที่ใคร่ได้อยู่ในระดับน่าพอใจ¹ ด้วยเหตุที่ชุมชนเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุด เพราะชุมชนเป็นภาพส่วนย่อยของโลก เป็นแหล่งรวมการเปลี่ยนแปลงที่มีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะชุมชนมีความสืบเนื่องมาจากอดีต เป็นแหล่งความรู้ที่มีค่าอย่างยิ่งที่ควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นแหล่งความรู้ที่เป็นวัตถุ แหล่งความรู้ทางจิตวิทยา การที่ครูไม่นำเอาแหล่งชุมชนมาใช้ในการสอนเรียกได้ว่าครูได้มองข้ามทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งไปอย่างน่าเสียดาย

¹ปรัชญา ใจสะอาด, บทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอน (ฉบับที่: ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา วิทยาลัยครูเทพสตรี, 2522), หน้า 10.

ความจำเป็นในการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษานั้น อาจสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. หลักการประการหนึ่งของการศึกษาคือต้องการจะให้ความรู้ความคุ้นเคยกับสภาวะแวดล้อมทั้งหลาย เพื่อให้มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมให้ได้
2. การที่จะให้บุคคลดำเนินชีวิตในสังคมใดคตินั้นบุคคลต้องรู้สถานที่ที่เป็นจริงในสังคม การศึกษาจะต้องไม่เรียนแต่เฉพาะภายในห้องเรียนเท่านั้น จะต้องให้สังคมส่วนอื่นมีส่วนในการให้การศึกษาแก่เยาวชนด้วย เพราะโรงเรียนเป็นเพียงระบบรองระบบหนึ่งของระบบสังคมทั้งระบบ ระบบสังคมเป็นระบบเปิดทุกส่วนของระบบสังคมย่อมมีผลซึ่งกันและกัน
3. การสังเกตเป็นช่องทางของการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ การใช้การศึกษานอกสถานศึกษาย่อมเป็นการส่งเสริมการสังเกตของเยาวชน
4. ความเข้าใจในสภาพชีวิต วัฒนธรรมและสังคมของกันและกัน ย่อมจะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่ความเป็นเอกภาพของชาติ
5. เป็นการสร้างภาวะให้หลักสูตรมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นประการหนึ่ง นั่นคือการนำสภาพของชุมชนมาศึกษา¹
6. หลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มีความหมายกว้างทั้งในด้านเนื้อหาและประสบการณ์ เป็นการบูรณาการวิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมและเศรษฐศาสตร์ เป็นหน่วยเดียวกัน โรงเรียนย่อมไม่สามารถจะมีอุปกรณ์หรือสร้างประสบการณ์เหล่านั้นได้ครบถ้วน จึงต้องอาศัยแหล่งชุมชนและทรัพยากรในชุมชนนอกสถานศึกษาเป็นเครื่องช่วยในการให้การศึกษา เพื่อให้ได้ประสบการณ์ในการศึกษาที่สมบูรณ์ และมีลักษณะบูรณาการ อันจะเป็นประโยชน์

¹ชม ภูมิภาค, เทคโนโลยีทางการสอนและการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2524), หน้า 265.

ในการดำเนินชีวิตได้อย่างดี

7. เป็นการสอดคล้องกับความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ และการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอน อาจช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนโสตทัศนูปกรณ์ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาตั้ง เช่นที่ประเทศไทยประสบอยู่

ประโยชน์ของแหล่งชุมชน

การนำแหล่งชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน จะช่วยให้เด็กมีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่กว้างขวาง เด็กได้รับประสบการณ์จริงโดยการได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัสของจริงและได้ถาม จะมีส่วนทำให้เด็กเข้าใจบทเรียนนั้น ๆ มากขึ้น การพาเด็กไปศึกษาแหล่งชุมชนหรือนำทรัพยากรจากชุมชนเข้ามาในห้องเรียนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์โดยตรงและได้รับประโยชน์ในการใช้ดังนี้

1. การใช้แหล่งชุมชนช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอน กับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กสามารถนำความรู้จากโรงเรียนมาใช้กับชุมชนในชีวิตจริงที่ตนอาศัยอยู่ อันเป็นพื้นฐานสำหรับกิจกรรมเสริมหลักสูตร ของนักเรียนทุกโรงเรียนและทุกระดับชั้น

2. ช่วยให้ครูและนักเรียนมีความรู้เรื่องชุมชน และสามารถนำความรู้ที่ได้จากชุมชนมาใช้เป็นประโยชน์ในห้องเรียน และช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพของการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

3. ช่วยแก้ปัญหาสำหรับครูใหม่ เกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งความรู้ และอุปกรณ์การสอน

4. การใช้แหล่งชุมชน ช่วยแก้ปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และยังทำให้เกิดปัญหาใหม่อันจะมีผลต่อการจัดประสบการณ์อื่น ๆ ตามมา¹

¹นิพนธ์ ศุขปริที, โสตทัศนศึกษา, หน้า 68.

5. เป็นการเพิ่มพูนความสมบูรณ์ในเนื้อหาที่เรียนในห้องเรียน เพราะได้เห็นสภาพที่เป็นจริงในชุมชน ขณะเดียวกันยังเป็นการให้โอกาสแก่สังคมส่วนอื่นใหม่ส่วนในการให้การศึกษากับนักเรียนอีกด้วย
6. เป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคยกับสภาวะแวดล้อมทั้งหลาย เพื่อให้มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ จะใดก็ตามในชีวิตใดก็ตามในชุมชนต่อไป
7. ฝึกการสังเกต การค้นคว้า การสืบสวนแก่นักเรียนได้ เพราะถือว่าการสังเกตเป็นช่องทางของการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ ที่จะนำมาถึงการสืบสวนค้นคว้าต่อไป การใช้แหล่งทรัพยากรชุมชนย่อมส่งเสริมเป็นอย่างดี
8. ความเข้าใจในสภาพชีวิต วัฒนธรรม และสังคมซึ่งกันและกัน ย่อมก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความเข้าใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ¹
9. การใช้แหล่งชุมชนในการสอนทำให้บทเรียนสนุกสนาน นักเรียนสนใจเพราะได้เรียนตามความต้องการของเขา
10. ทำให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น มีประสบการณ์ตามหลักสูตรและความมุ่งหมายของการศึกษา
11. การใช้แหล่งชุมชนในการเรียนการสอนจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถที่จะแก้ไขปรับปรุงชุมชนของตนในอนาคต
12. การใช้แหล่งชุมชนในการเรียนการสอนจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะในวิชาสังคมศึกษาในสภาพการณ์จริง²

¹ เกตีสี่ โชติกเสดเดอร์, เอกสารประกอบการสอน เทคโนโลยี 320, การใช้เทคโนโลยีทางการสอนในห้องเรียน, หน้า 89.

² Leonard S. Kenworthy, Guide to Social Studies Teaching Secondary School, p. 167.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ในปี พ.ศ. 2514 ภิญโญ ทนพิทยคุปต์ ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขตและทักษะการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบกรสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.ศ.2) ของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรีและเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและนครหลวงกรุงเทพธนบุรี โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี รวม 10 โรงเรียน เป็นครูจำนวน 28 คน นักเรียน 277 คน รวมตัวอย่างประชากร 305 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การอยละ และค่าซี (Z - test) ผลการวิจัยพบว่า ครูทุกคนเคยใช้แหล่งความรู้ในชุมชนบางแห่งเพื่อประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย แหล่งความรู้ชุมชนที่ครูใช้มากที่สุดคือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ โบราณวัตถุ แหล่งความรู้ที่ใช้น้อยที่สุด คือ วิทยากรและโทรทัศน์ วิธีที่ครูส่วนใหญ่ใช้คือ การให้นักเรียนออกไปค้นหาจากแหล่งอื่นเพิ่มเติม และให้นักเรียนไปฟังปาฐกถาหรืออภิปราย รวมทั้งการแนะหรือพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน วิธีที่ครูใช้น้อยที่สุดในการนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาสู่โรงเรียน คือ การแนะให้นักเรียนไปซักถามผู้ปกครองและการเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง ปัญหาและอุปสรรคที่ครูไม่คอยใช้วิธีการจัดทัศนศึกษาก็คือ ความปลอดภัยของนักเรียนในคานพาหนะการเคินทาง และไม่มีค่าใช้จ่ายและชั่วโมงพิเศษสำหรับเชิญวิทยากร และครูส่วนมากสนใจที่จะใช้แหล่งความรู้ในชุมชนและนักเรียนสนใจในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนภายใต้การนำของครู และจากการเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนปรากฏว่า นักเรียนได้ดีขึ้นและมีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนสูงขึ้นเมื่อครูได้นำเอาแหล่งความรู้ในชุมชนมาช่วยในการสอน

กัญญา ตันพิทยคุปต์ ได้เสนอแนะให้ครูสังคัมศึกษามีการสำรวจแหล่งความรู้ในชุมชนของตนและศึกษาวิธีการใช้ให้เข้าใจเพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้อย่างจริงจังตามความต้องการ และความสามารถของนักเรียน รวมทั้งควรมีการติดตามผลหลังการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอน¹

ในปีเดียวกัน สุรัชย์ ประเสริฐสรวย ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพของการศึกษานอกสถานที่ประกอบการสอนสังคัมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการศึกษานอกสถานที่ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป. 5, 6, 7) โดยเปรียบจากนักเรียนที่สอนด้วยการใช้การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมเสริมบทเรียน กับนักเรียนที่สอนในชั้นเรียนตามปกติ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มจากคะแนนการสอบซ่อมกลางปี 2514 วิชาสังคัมศึกษา กลุ่มละ 80 คน รวม 3 ชั้นประชากร 240 คน กำหนดให้กลุ่มหนึ่งเรียนในชั้นเรียนเดี่ยว อีกกลุ่มหนึ่งพาไปศึกษานอกสถานที่ภายหลังจากการเรียนในชั้นแล้วโดยใช้บทเรียนเดียวกัน หลังจากการสอนแต่ละครั้งมีการทดสอบ และต่อจากนั้นอีก 15 วัน นำเอาข้อทดสอบเติมไปทดสอบกับนักเรียนอีกครึ่งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่าการใช้การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมเสริมบทเรียนวิชาสังคัมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลายมีประสิทธิภาพดีกว่าการสอนในชั้นเรียนแต่เพียงอย่างเดียวไม่ว่าการสอนนั้นจะนานมาเป็นเวลาเท่าใดก็ตาม²

¹กัญญา ตันพิทยคุปต์, เรื่องเดียวกัน.

²สุรัชย์ ประเสริฐสรวย, "ประสิทธิภาพของการศึกษานอกสถานที่ประกอบการสอนวิชาสังคัมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514)

ในปี พ.ศ. 2516 ทศพร เขาวนดีได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์แห่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขตลักษณะการใช้ประโยชน์ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะขอปรับปรุงการใช้ และการให้บริการแห่งความรู้ในชุมชน เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ 30 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 300 คน ของโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพฯ จำนวน 10 โรงเรียน และเจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชน 10 แห่ง รวมประชากรจำนวน 340 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดาคิวเคราะห์ ข้อมูลโดยวิธีหาค่ารอยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนแบบมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครู และนักเรียนทุกคนเคยใช้แห่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ วิธีการที่ครูและนักเรียนนำเอาแห่งความรู้ในชุมชนมาใช้มากที่สุดคือ การไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแห่งความรู้อื่น ๆ นอกโรงเรียน ปัญหาและอุปสรรคที่ครูและนักเรียนพบมากที่สุดในการไปทัศนศึกษาคือ นักเรียนขาดระเบียบวินัยและครูผู้ควบคุมมีจำนวนน้อย ไม่มีชั่วโมงพิเศษเพื่อฟังวิทยากร และนักเรียนไม่รู้จักมารยาทในการฟัง ปัญหาในการติดต่อกับแห่งความรู้ในชุมชน คือครูไม่มีเวลาและไม่สะดวกในการติดต่อขอยืมเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชนพบปัญหาเรื่องผู้ให้บริการไม่แจจรายละเอียดให้ชัดเจน เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการพานักเรียนไปศึกษา ครู นักเรียนและเจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชนมีความเห็นว่า แห่งความรู้ในชุมชนมีประโยชน์ต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์มาก¹

ในปี พ.ศ. 2518 ประหยัด สายวิเชียร ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์ของแห่งชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเชียงใหม่" โดย

¹ทศพร เขาวนดี, เรื่องเดียวกัน.

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขต ลักษณะการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ ชุมชน ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา นักเรียนและเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ชุมชน ในการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ชุมชนเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนเพื่อเป็นข้อเสนอแนะและปรับปรุงการใช้ประโยชน์ การจัดบริการของเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งความรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยส่งแบบสอบถาม 3 ชุด ไปยังครูผู้สอนสังคมศึกษาจำนวน 30 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 300 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 10 โรงเรียน และเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งความรู้ชุมชนจำนวน 10 คน รวมทั้งตัวอย่างประชากร 340 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคำตอบ ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนทุกคนเคยใช้แหล่งความรู้ ชุมชนบางแห่งเพื่อประกอบการเรียนการสอนสังคมศึกษา ประเภทของแหล่งความรู้ที่ครูและนักเรียนนิยมใช้มากที่สุดคือสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ วัตถุและภาพยนต์ แหล่งความรู้ชุมชนที่ใช้น้อยที่สุดคือ ศูนย์การคมนาคม สถานกงสุลหรือสำนักงานของชาวต่างประเทศ วิธีการที่ครูและนักเรียนใช้แหล่งความรู้ชุมชนมากที่สุด คือการไปค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นนอกโรงเรียน การแนะนำให้นักเรียนไปฟังปาฐกถาหรืออภิปราย การชมภาพยนต์และการไปชมนิทรรศการ วิธีที่ใช้น้อย คือการไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน และการซักถามข้อเท็จจริงทางโทรศัพท์ หรือทางจดหมาย ส่วนวิธีการที่เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งความรู้ชุมชนใช้มากในการให้บริการ คือการบรรยาย การแจกเอกสาร การให้ยืมเอกสาร หรือวัสดุต่าง ๆ และการให้คนควาจากหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ภายในสถานที่แหล่งความรู้ วิธีการที่ใช้น้อยคือ การอภิปราย ปัญหาและอุปสรรคที่ครูและนักเรียนพบมากที่สุด จำนวนนักเรียนมาก ครูไม่มีเวลาพอสำหรับเตรียมงาน โรงเรียนไม่จัดเวลาพิเศษเพื่อฟังวิทยากร เพราะครูไม่มีเวลาและไม่สะดวกในการไปติดต่อขอยืมเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ค่าใช้จ่ายสูง ครู นักเรียนและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนมีความเห็นว่า แหล่งความรู้ชุมชนมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษามาก

ประหยัค สายวิเชียร เสนอแนะให้ครูสังคัมศึกษาดำรงแหล่งความรู้ในชุมชน ของตน ให้ให้นักเรียนศึกษารายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ของแหล่งชุมชนก่อนใช้ และให้เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนประชาสัมพันธ์ พิมพ์เอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับบริการและ รายละเอียดต่าง ๆ ให้แก่ครูและนักเรียน¹

ในปีเดียวกัน วรณวิมล ทนินพานิช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์การมีส่วนร่วม ทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างมโนทัศน์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกับสภาพแวดล้อมทางบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ดังกล่าวกับการแสดง ออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน วิธีสอนสังคัมศึกษาที่ครูใช้เพื่อพัฒนา มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมือง และเพื่อหาข้อเสนอแนะวิธีพัฒนาการสอนเพื่อพัฒนา มโนทัศน์นี้ โดยส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียน ชั้น ม.ศ.3 โรงเรียนในกรุงเทพฯ จำนวน 225 คน และครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 30 คน โดยใช้ข้อถราร้อยละ และทดสอบค่าไคสแควร์ หากค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถาม หากาเฉลี่ย ค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวนทางเดียว ส่วนแบบสอบถามครูนำมาวิเคราะห์โดย ใช้ค่าเฉลี่ยและข้อถราร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า อาชีพ การศึกษาของบิดา รายได้ของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความรูความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนที่ระดับความมีนัย สำคัญ .05 ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน มีความสัมพันธ์ กับการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 และ .05

¹ประหยัค สายวิเชียร, เรื่องเดียวกัน.

ในเรื่องการฟังอภิปราย การรวมเดินขบวน วิธีสอนทั่ว ๆ ไปที่ครูใช้ในการสอน ครูส่วนใหญ่ โดยเฉลี่ยใช้วิธีการบรรยายและอธิบาย ใช้หนังสือเรียนหลายเล่มจากหลายสำนักพิมพ์ ให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อเท็จจริงในห้องสมุด การรู้จักค้นคว้าหาความรู้ที่ครูใฝ่หานาน ๆ ครั้งคือ ให้นักเรียนหาข้อเท็จจริงโดยการสัมภาษณ์ การใช้อุปกรณ์การสอนโดยเฉลี่ยแล้ว ครูใช้อุปกรณ์ การสอนน้อย จะมีก็แต่หนังสือพิมพ์ จุลสาร วารสาร แพนดิง ถ้าเป็นประเภทที่ครูต้องเตรียมเอง เช่น โฟม ภาพยนตร์ ครูจะใช้น้อยมาก หรือไม่เคยใช้เลย¹

ในปีเดียวกัน ประสิทธิ์ ตาคินิจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สถานภาพและบทบาทของ ครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในภาพตะวันออกเฉียงเหนือ" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพและบทบาทตลอดจนปัญหาการเรียนการสอนของครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในภาพตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้ดียิ่งขึ้น โดยส่งแบบสอบถามไปยังศึกษานิเทศก์วิชาสังคัมศึกษา 5 คน ผู้บริหารโรงเรียนรัฐบาล 10 คน และครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 100 คน ในโรงเรียนรัฐบาลประจำจังหวัดและประจำอำเภอ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างเพียง 10 จังหวัด จาก 16 จังหวัด และโรงเรียนจำนวน 32 โรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย

ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนมากชอบสอนวิชาสังคัมศึกษา มีปัญหาเรื่องขาดอุปกรณ์การสอนและแหล่งคนควาเพิ่มเติม การสอนยังใช้การอธิบายตามเนื้อหาในบทเรียน เมื่อสอนไม่ทันตามหลักสูตร ครูมักจะหาเวลาสอนเพิ่มเติม ครูใช้อุปกรณ์การสอนน้อย การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งนักเรียนให้ความสนใจมาก ครูใช้เวลาวางหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการอ่านหนังสือพิมพ์

¹วรรณวิมล ทิมพานิช, "มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

และค้นคว้าเพิ่มเติมในหอสมุด ในบางครั้งก็ทำงานกับหัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษา และยังช่วยเหลืองานของชุมชนอีกด้วย¹

ในปี พ.ศ. 2521 นพรัตน์ เรืองสนาม ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาบางประการในการใช้อุปกรณ์การสอนของครูเกษตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ คมส. 2 และ คมช. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาปริมาณการใช้ตลอดจนปัญหาการใช้อุปกรณ์การสอนวิชาเกษตรกรรม สำรวจการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการสอนวิชาเกษตร ศึกษาเปรียบเทียบการใช้อุปกรณ์การสอนของครูตามตัวแปรดังนี้ เพศ วุฒิ ประสบการณ์การสอนและจำนวนชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์ และเพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูที่สอนวิชาเกษตรในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโครงการ คมส. 2 และ คมช. โดยส่งแบบสอบถามไปยังตัวอย่างประชากร ซึ่งเป็นครูที่สอนวิชาเกษตร 66 คน ในโรงเรียนมัธยมต้นระดับอำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นโรงเรียนในโครงการ คมส. 2 และ คมช. จำนวน 25 โรงเรียน ได้รับแบบสอบถามคืน 55 ชุด คิดเป็น 83.22 % ผลการวิจัยพบว่า ครูเกษตรใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง และส่วนมากใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรพื้นฐาน สำหรับครูเกษตรที่มีเพศ วุฒิ และจำนวนชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์ แตกต่างกันมีปริมาณการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร ตลอดจนปริมาณการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัย ในด้านปริมาณการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนของครูเกษตร พบว่าครูเกษตรนิยมใช้วิธีการแนะนำแหล่งความรู้ให้นักเรียน และให้นักเรียนไปค้นคว้าเอง เช่น แนะนำให้นักเรียนไปศึกษาวิธีการทำการเกษตรของประชาชนในชุมชน ขอเอกสารและสิ่งแปลเกี่ยวกับวิชาเกษตรจากแหล่งต่าง ๆ ส่วนแหล่งความรู้ในชุมชนที่ครูเกษตรเลือกใช้น้อยที่สุดคือ การนำเครื่องบันทึกเสียงไปบันทึกเสียงผู้รู้ในชุมชน. โดยครูเกษตรชักถาม มาเปิดให้นักเรียนฟัง และการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ และการเชิญวิทยากร

¹ประสิทธิ์ ตาคินิจ, "สถานภาพและบทบาทของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

มาบรรยายมีปริมาณการใช้เพียงเล็กน้อย¹

ในปีเดียวกัน เนาวรินทร์ ชนะทัฬห ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาและนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ใหญ่หรือผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษา จำนวน 30 คน อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษา จำนวน 25 คน นักเรียนจำนวน 300 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เปิดสอนวิชาประชากรศึกษาปีการศึกษา 2520 และ 2521 เฉพาะในกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 โรงเรียน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคสแควเป็นรายข้อและนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบโดยส่วนรวมแล้วผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษา และนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนประชากรศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนประชากรศึกษา และนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนประชากรศึกษาในเกณฑ์มากกว่าค่าเฉลี่ย 2.50 ขึ้นไปและไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ไคแกวการเผยแพร่ความรู้

¹ นพรัตน์ เรื่องสนาม, "วิธียาบางประการในการใช้อุปกรณ์การสอนของครูเกษตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ คมส.2 และ คมช. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521)

เกี่ยวกับแหล่งสื่อการเรียนการสอนและการยืมสื่อการเรียนการสอนจากสถาบันอื่น ตลอดจนจำนวน และชนิดของสื่อการสอนในโรงเรียน สำหรับค่านักกิจกรรมเสริมหลักสูตรจากความร่วมมือและสนับสนุนจากสถาบันต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการจัดตั้งชุมนุมประชากรศึกษาและปัญหาที่ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนและนักเรียนมีความเห็นต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ขึ้นไป ไคแอกทานเทคนิควิธีสอน ส่วนปัญหาค่านสื่อการเรียนการสอนใดแกหนังสือและเอกสารที่ไซคนควาศึกษา ความพร้อมของหนังสือคู่มือครู บริการต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน โรงเรียนจัดให้ และการผลิตสื่อการเรียนการสอน¹

ในปีเดียวกัน นพพร พานิชสุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สถานภาพและบทบาทของครูสังคศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ปีพุทธศักราช 2520" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพและบทบาทของครูสังคศึกษาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาปัญหาของครูสังคศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคศึกษาในอันที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามแบบเลือกตอบ จำนวน 27 ข้อไปยังตัวอย่างประชากร คือครูสังคศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพฯ จำนวน 50 คน จาก 6 โรงเรียน และนำแบบสอบถามมาหาคารอยละของจำนวนผู้ตอบในแต่ละข้อ ผลการวิจัยพบว่าในเรื่องปัญหาของครูสังคศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคศึกษามีดังนี้

1. วิธีการสอนสังคศึกษาที่นิยมใช้อยู่ในปัจจุบันคือ การให้นักเรียนทำรายงานค้นคว้า ประกอบการเรียนมีจำนวนร้อยละ 23.49 และใช้วิธีให้นักเรียนมารายงานหน้าชั้น ประกอบการเรียนวิชาสังคศึกษา มีจำนวนร้อยละ 21.13 นอกจากนี้แล้วครูยังใช้วิธีสอนโดยการพานักเรียนไปทัศนศึกษา และให้นักเรียนอภิปรายเป็นกลุ่มในชั้นเรียนมีจำนวนร้อยละ 22.95
2. ความคิดเห็นในเรื่องวิชาสังคศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ผลปรากฏว่าครูสังคศึกษามีความคิดว่าหลักสูตรและเวลาเรียนไม่สมดุลกัน มีจำนวนร้อยละ 49.18 และยังมีความคิดเห็นว่าเนื้อหาวิชานี้มากเกินไป มีจำนวนร้อยละ 22.95

¹ เนาวรินทร์ ชนะทัฬ, "ปัญหาการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521).

3. ปัญหาสำคัญที่ครูสังคัมศึกษาประสบอยู่ในปัจจุบันนี้คือ บทเรียนกับเวลาที่สอนไม่สัมพันธ์กัน กล่าวคือครูสอนใหญ่สอนไม่ทันหลักสูตร มีจำนวนรอยละ 35.29 และครูสังคัมศึกษายังขาดอุปกรณ์ที่สอนวิชานี้มีจำนวนรอยละ 26.47 นอกจากนี้ยังขาดแหล่งคนควาเพิ่มเติมในวิชานี้มีจำนวนรอยละ 19.12

4. เรื่องปัญหาในการใช้อุปกรณ์การสอน ครูสังคัมศึกษาส่วนมากมีความคิดเห็นว่าโรงเรียนไม่มีอุปกรณ์การสอนอย่างเพียงพอมีจำนวนถึงรอยละ 40.00

เกี่ยวกับแนวความคิดในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาใหม่ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. สิ่งที่เหมาะสมจะปรับปรุงวิชาสังคัมศึกษามากที่สุดในปัจจุบันคือ หนังสือแบบเรียน คิดเป็นรอยละ 37.66 รองลงมาคือเรื่องหลักสูตรและประมวลการเรียนการสอน คิดเป็น 25.97

2. วิธีการสอนสังคัมศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมือง ครูสังคัมศึกษาควรวิพากษ์วิจารณ์ให้เป็นแนวทางแก่นักเรียนจำนวนรอยละ 36.17 และรอยละ 29.79 มีความคิดว่าควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองได้อย่างเต็มที่ในชั้นเรียน

3. ในค่านองศ์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการสอนวิชาสังคัมศึกษาใหม่ประสิทธิภาพสูงไคนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยที่ว่า หลักสูตรสังคัมศึกษาต้องทันสมัยและมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน มีจำนวนรอยละ 26.97 และยังต้องอาศัยองค์ประกอบในด้านตัวครูสังคัมศึกษา ต้องมีความรู้ดีและมีประสบการณ์ในการสอนมากอีกด้วย มีจำนวนรอยละ 24.72

4. ในเรื่องการสอนวิชาสังคัมศึกษาใหม่มีความสอดคล้องกับสภาพในชีวิตจริงของสังคัม ครูสังคัมศึกษามีความคิดเห็นรอยละ 40.00 ว่าควรเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนได้อย่างเต็มที่¹

¹ นพพร พานิชสุข, "สถานภาพและบทบาทของครูสังคัมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ปีพุทธศักราช 2520", ศึกษาศาสตร์สาร 4 (ธันวาคม 2521): 1 - 12.

ในปี พ.ศ.2522 พูนสิน จันทรวงศ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน และนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างครูผู้สอนและนักเรียน 360 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 36 แห่ง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าซี แล้วอธิบายผลการวิจัยในรูปแบบบทความตาราง ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสถานต่าง ๆ ครูผู้สอนและนักเรียนเห็นด้วยมากกับเรื่องต่อไปนี้

1. การใช้ความรู้จากวิชาภูมิศาสตร์กายภาพ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามที่หลักสูตรกำหนด

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประเภทที่ฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหาอย่างมีหลักเกณฑ์ ให้นักเรียนเห็นสภาพปัญหาและลงมือปฏิบัติจริง และการพานักเรียนออกไปศึกษา นอกสถานที่ ครูผู้สอนเห็นด้วยมากกับการให้นักเรียนอภิปรายปัญหาและการให้นักเรียนคนควา จากห้องสมุด นักเรียนยังเห็นด้วยมากกับการเชิญวิทยากรมาบรรยายทางหัวข้อและการให้นักเรียนจัดนิทรรศการประกอบการเรียน

3. การใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ แผนภูมิ แผนที่ ของจริง หุ่นจำลอง สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์และเอกสารต่าง ๆ

4. การวัดผลและประเมินผล ด้วยวิธีทดสอบย่อยเป็นระยะ ๆ การใช้ข้อสอบแบบปรนัยและอัตนัยรวมกัน การวัดความสามารถของนักเรียนในด้านความเข้าใจ การวิจารณ์ และการใช้เหตุผล

5. เนื้อหาวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามที่หลักสูตรกำหนด

เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอน พบว่าปัญหาสำคัญ คือ 1) ขาดตำราเรียนและหนังสืออ่านประกอบที่มีคุณภาพ 2) นักเรียนขาดความสามารถในการค้นหาคำตอบและสรุปแนวคิดด้วยตนเอง 3) ครูและนักเรียนเคยชินกับการสอนแบบบรรยายมากกว่าการสอนแบบอื่น ๆ 4) สถานที่สำหรับจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติจริงมีไม่เพียงพอ 5) โรงเรียนขาดแคลนอุปกรณ์ที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 6) ห้องสมุดของโรงเรียนไม่เป็นแหล่งวิชาการที่เพียงพอ หนังสือประกอบการค้นคว้ามีน้อย 7) โอกาสที่จะสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมีไม่เพียงพอ. เกี่ยวกับความต้องการครูผู้สอนต้องการแบบเรียนที่มีเนื้อหาถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด สำหรับนักเรียนต้องการให้โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับทัศนศึกษามากที่สุด ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน¹

ในปีเดียวกัน ชำเลียง ศรีเคชา ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินผลหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 (ม.1) ในโรงเรียนรัฐบาลเขตการศึกษา 5" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับการสอนและการวัดผลประเมินผลในวิชาสังคมศึกษา 2) ศึกษาความเหมาะสมและขอบบพรองของหลักสูตรในสถานต่าง ๆ และ 3) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 76 คน และ (ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา) นักเรียนที่เรียนกับครูผู้สอนดังกล่าวจำนวน 760 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น (Multi - Stage Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ r , t -test, F - test และ Chi - Square ผลการวิจัยพบว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสัมพันธ์ใน

¹พูนสิน จันทรวงศ์, "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522)

ทางบวกกับการสอนและการวัดผลประเมินผลอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการสอนและการวัดผลประเมินผลมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับหลักสูตรในค่านต่าง ๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนส่วนมากมีความเห็นว่าเหมาะสมแล้วเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นในค่านเนื้อหาที่อาจารย์ผู้สอนส่วนมากเห็นว่ามีความยากและมากไปในบางเรื่อง และในค่านสื่อการเรียนและเอกสารประกอบหลักสูตรยังขาดอยู่มาก และในค่านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนนั้นพบว่า นักเรียนส่วนมากมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ โดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเรียนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงที่สุด เพราะโรงเรียนขนาดใหญ่ผ่านการสอบคัดเลือกก่อนเข้าเรียน สภาพของโรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมในค่านต่าง ๆ มากกว่า และนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ได้รับความรู้จากแหล่งวิชาและสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ อาทิ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยขยายความรู้ทางค่านวิชาการของนักเรียนให้กว้างขวางขึ้น ส่วนนักเรียนในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีโอกาสได้พบเห็นสิ่งเหล่านี้น้อยกว่า จึงส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนในแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไปด้วย¹

ในปี พ.ศ.2523 คงศักดิ์ สังฆมานนท์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูและนักเรียนในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1)" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูและนักเรียนในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) และเพื่อทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนของครูที่สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) กลุ่มตัวอย่างคือครูที่สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2521 จำนวน 40 คน จากมัธยมศึกษาของกรมสามัญศึกษาในสวนกลางจำนวน 40 โรงเรียน โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่สุ่ม ประสภารถทางการสอน และสภาพการสมรสแตกต่างกัน 8 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ

¹ วิชาเลี้ยง ศรีเคธา, "การประเมินผลหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ในโรงเรียนรัฐบาล เขตการศึกษา 5" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522)

ข้อมูลได้แก่แบบวิเคราะห์พฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ ของเฟลนเคอร์ส (Flanders's Interaction Analysis Categories) และแบบสอบถามความคิดเห็นครูเกี่ยวกับการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาการอยละในอัตราส่วนของพฤติกรรม (Behavior Ratio) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ และใช้ค่าไค-สแควร์ เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการสอนวิชาสังคมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูและนักเรียนเป็นไปตามสมมุติฐาน กล่าวคือพฤติกรรมครูมีมากกว่าพฤติกรรมนักเรียน ครูใช้พฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม ครูใช้พฤติกรรมการถามแนวแคบมากกว่าแนวกว้าง นักเรียนมีพฤติกรรมริเริ่มน้อยกว่าพฤติกรรมตอบสนองและความเงี้ยวที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีวัตถุประสงค์ มีน้อยกว่าความเงี้ยวที่เกิดขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ 2) ครูที่มีวุฒิประสบการณ์ทางการสอนและสภาพการสมรสต่างกัน ใช้พฤติกรรมการสอนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ครูที่สมรสแล้วมีแนวโน้มในการส่งเสริมวิจารณ์ญาณและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แก่เด็กกว่าครูโสด 3) วิธีสอนที่ครูใช้มาก คือวิธีสอนแบบครูอธิบายแล้วตั้งปัญหาถามนักเรียน วิธีสอนที่ครูใช้น้อยคือวิธีสอนแบบครูให้นักเรียนอ่านแบบเรียนในชั้น ครูบอกให้นักเรียนจดตามครูให้นักเรียนแสดงละครประกอบบทเรียน ครูพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ และวิธีสอนแบบครูให้นักเรียนรายงานหรืออภิปราย 4) อุปกรณ์การสอนที่ครูใช้มาก คืออุปกรณ์การสอนประเภทรูปภาพและแผนที่ อุปกรณ์การสอนที่ครูใช้น้อย คืออุปกรณ์การสอนประเภทแผนภูมิ กราฟ สถิติ, ของจริง, फिल्मสตริป, สไลด์, และโทรทัศน์ ภาพยนตร์ 5) ปัญหาสำคัญที่ครูพบคือ แบบเรียนไม่สอดคล้องกับวุฒิภาวะของเด็ก ครูมีอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอ เนื้อหาวิชามีมากเกินไปไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียน และในห้องสมุดมีหนังสือให้นักเรียนคนค่าน้อยเกินไป¹

¹ ดงศักดิ์ สังฆมานนท์, "การวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูและนักเรียนในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523)

ในปี พ.ศ. 2524 วิชัย จันทรเทพา ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารงานของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศเกี่ยวกับปัญหาส่วนตัวทั่วไป และปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานและเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ครูสังคมศึกษาชาย, หญิงและครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน โดยส่งแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด ไปยังตัวอย่างประชากรที่เป็นครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน โดยส่งแบบสอบถามจำนวน 1 ชุดไปยังตัวอย่างประชากรที่เป็นครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจำนวน 615 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานคือ ปัญหาเกี่ยวกับการสอนตามหลักสูตรใหม่ เนื้อหาบางเรื่องยากเกินไป ปริมาณเนื้อหามีมากเกินไปไม่สอดคล้องกับเวลาและหน่วยการเรียน ผู้บริหารนักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา ครูสังคมศึกษาขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคนิคการใช้เทคนิคการสอนแบบใหม่ ๆ ไม่มีเสรีภาพทางวิชาการเท่าที่ควร นักเรียนขาดทักษะการใช้แหล่งวิทยาการ ปัญหาที่ครูสังคมศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคประสบอยู่ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก และครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย ส่วนใหญ่ประสบปัญหาไม่แตกต่างกัน

วิชัย จันทรเทพา เสนอแนะให้ผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการ สนับสนุนการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ผู้บริหารจะจัดหาตำราเอกสารอ้างอิงในวิชาสังคมศึกษาให้เพียงพอ และให้ความร่วมมือแก่นักเรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดอภิปราย การโต้วาที การจัดนิทรรศการ การรวมกิจกรรมกับชุมชน การศึกษานอกสถานที่ การจัดงานประเพณีต่าง ๆ¹

¹วิชัย จันทรเทพา, เรื่องเดียวกัน

ในปีเดียวกัน ปรากฏสุวรรณ อจิตโต ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์วิชาสังคมศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในเรื่องหลักสูตรสังคมศึกษา ฉบับพุทธศักราช 2521 จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา กระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษา วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา การวัดและประเมินผลเพื่อหาข้อบกพร่องและขอเสนอแนะ เป็นแนวทางใ้การปรับปรุงการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม 3 ชุด ไปยังครูสังคมศึกษา จำนวน 132 คนในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์รวม 20 แห่ง ในกรุงเทพฯ โดยวิธีการแบ่งชั้นผู้บริหารการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์รวม 20 แห่ง จำนวน 80 คน และศึกษานิเทศก์วิชาสังคมศึกษาในทุกเขตการศึกษา จำนวน 40 คน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ มีชนิดและชนิดิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที (t-test) แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางและอธิบายประกอบ

ผลการวิจัยพบว่า ในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษากับผู้บริหารการศึกษา, ครูสังคมศึกษากับศึกษานิเทศก์วิชาสังคมศึกษาและผู้บริหารการศึกษา กับศึกษานิเทศก์วิชาสังคมศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรสังคมศึกษา ฉบับพุทธศักราช 2521 **จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา กระบวนการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา** ปรากฏว่าตัวอย่างประชากรทุกกลุ่มมีความเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในด้านการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ครูสังคมศึกษาใช้แผนที่, รูปภาพ, หนังสือเอกสารประกอบการค้นคว้าและสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยู, โทรทัศน์, หนังสือพิมพ์ ในระดับมาก การใช้ฟิล์มสตริป สไลด์ ในระดับปานกลาง และวิทยากรในระดับน้อย ในด้านการวัดผลและประเมินผล ครูสังคมศึกษาใช้วิธีการทดสอบแบบปรนัยและอัตนัยในระดับ

มาก และตัวอย่างประชากรดังกล่าวให้ข้อเสนอแนะว่า วิธีการสอนแบบบรรยายยังคงมีความสำคัญอยู่บ้างในสิ่งที่ต้องการรายละเอียด ควรเน้นให้นักเรียนรู้จักเกิดเหตุผล และแก้ปัญหา ครูผู้สอนควรจัดหาอุปกรณ์ที่แปลกใหม่และสอดคล้องกับบทเรียน ครูสังคมนักศึกษาควรทำอุปกรณ์และคิดแปลงวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นอุปกรณ์¹

งานวิจัยในต่างประเทศ

* ในปี ค.ศ. 1972 ริชาร์ด สจวต ไนต์ (Richard Stewart Knight) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " Characteristics of Secondary Social Studies Teachers Who Deal with Social Issue in Their Classrooms " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าเหตุใดครูสังคมนักศึกษาจึงมีความต้องการต่างกันในการสอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคม เพื่อศึกษาวิธีการและวัสดุที่ครูสังคมนักศึกษานำไปใช้สำหรับสอนปัญหาสังคม และเพื่อค้นหาปัจจัยที่ช่วยให้ครูสอนปัญหาสังคมได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น วิธีการศึกษาก็คือสุ่มตัวอย่างครูสังคมนักศึกษาในรัฐมิชิแกน โดยแบ่งตัวอย่างประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือครูที่เคยสอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมอย่างน้อย 25 % ของเวลาที่ใช้สอนวิชาสังคมนักศึกษาทั้งหมด จำนวน 28 คน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มระดับสูงที่สุด และครูที่สอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมไม่เกิน 10 % ของเวลาที่ใช้สอนวิชาสังคมนักศึกษาทั้งหมด จำนวน 20 คน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มระดับต่ำ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ครูกลุ่มระดับสูงและกลุ่มระดับต่ำจำนวน 48 คนนั้นตามรายการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะ และให้ทำแบบทดสอบคาลิฟอร์เนีย ไฮโคโลจิคอล อินเวนโทรี (California Psychological Inventory) ข้อมูลที่ได้รวบรวมทำเป็นรูปตาราง

¹ปรารักษ์สุวรรณ อติศิต, "ความคิดเห็นของครูสังคมนักศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมนักศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524)

และเปรียบเทียบระหว่าง 2 กลุ่มโดยใช้ค่าไคสแควร์ (Chi - Square) และวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance)

ผลจากการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ ในด้านลำดับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและบุคลิกภาพของครู ครูที่สอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมกลุ่มระดับสูงจะมีนัยสำคัญทางสถิติในการสร้างความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ความคิดสร้างสรรค์และทักษะในการแก้ปัญหาให้นักเรียนได้ดีกว่าครูที่สอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมกลุ่มระดับต่ำ กลุ่มครูระดับสูงเห็นวามบรรยากาศในการเรียนไม่ตึงเครียด เป็นกันเองกว่าการเรียนแบบทางการ โดนอนคลายบรรยากาศมากกว่าการเรียนที่ต้องตั้งใจฟังทำให้นักเรียนมีความรู้สึกกล้าจะแสดงความคิดเห็น อยากมีส่วนร่วมในการเรียนมากกว่า นอกจากนั้นยังมีความมั่นใจที่จะทำให้นักเรียนที่เรียนอ่อนได้แสดงความสามารถออกมาได้ในการสนทนาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางสังคมได้มากกว่ากลุ่มครูระดับต่ำ ดังนั้นกลุ่มครูระดับสูงจึงรู้สึกมั่นใจมากในการสอนวิธีนี้ ทางด้านบุคลิกภาพพบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างครูทั้งสองกลุ่มนี้ คือกลุ่มครูระดับสูงจะมีความมั่นใจในสถานภาพของตน ใจกว้างเป็นตัวของตัวเองและมีจิตวิทย์ยามากกว่า และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือมีบุคลิกภาพเห็นในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเป็นการยืนยันใ้ว่าครูทั้งสองกลุ่มมีวิธีการสอนที่แตกต่างกัน ครูกลุ่มที่สอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมมากจะวางแผนการสอนโดยนำปัญหาความขัดแย้งทางสังคมมาใช้ในการสอนต่างกับครูกลุ่มที่สอนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมน้อย ซึ่งจะนำข่าวมาใช้เพื่อแสดงความคิดเห็นทั่วไปเท่านั้น อย่างไรก็ตามครูสังคมศึกษาทั้งสองกลุ่มรู้สึกว่าการใช้เวลาเตรียมการสอนให้มากขึ้น การได้ทราบเรื่องราวที่ทันสมัยเกี่ยวกับปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น และการได้มีโอกาสปฏิบัติงาน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันจะช่วยให้การสอนงายขึ้น¹

¹Richard Stewart Knight, "Characteristics of Secondary Social Studies Teachers Who Deal With Social Issues in Their Classrooms," Dissertation Abstracts International 33 (November 1972): 2220-A.

* ในปี พ.ศ. 1975 แพทริเซีย เอลลิส เบเกอร์ (Patricia Ellis Baker) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Effects of A Community Resources Based Law Curriculum Upon the Attitudes and Knowledge of Senior High School Social Studies Students" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตรวิชากฎหมาย ทักษะ และความรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนวิชาสังคมศึกษาเกี่ยวกับวิชากฎหมายและระบบการเมืองการปกครองใน 1 เทศมณฑล ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 โรงเรียนในเขตในแองการาพอลส์ รัฐนิวยอร์ก โดยแบ่งตัวอย่างประชากรออกเป็นกลุ่มทดลอง 138 คน และกลุ่มควบคุม 117 คน เครื่องมือในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ภาคความรู้ 2 ตอน เพื่อวัดความรู้ด้านกฎหมายและการเมืองเป็นแบบตรรกคำตอบรวม 45 ข้อ และภาควัดทัศนคติ 2 ตอน เพื่อวัดทัศนคติของนักเรียนเกี่ยวกับสังคม การเมือง กฎหมาย เป็นแบบทดสอบ แบบซีแมนติก ดิฟเฟอเรนเชียล เทสต์ (Semantic Differential Test) ซึ่งสร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้ และแบบสอบถามทัศนคติแบบ ลิเคิร์ต (Likert) 42 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเพื่อวัดทัศนคติทางด้านกฎหมาย การเมือง การปกครอง และสังคม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นมากจากการที่นักเรียนเข้าไปใช้แหล่งชุมชนเป็นพื้นฐานในการเรียนวิชากฎหมาย
2. ตั้งแต่เริ่มเรียนในเกรด 12 (Grade 12) การเรียนโดยวิธีนี้ให้นักเรียนปฏิบัติจริงจะเป็นการทำให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายทั่วไป และรัฐธรรมนูญดีขึ้น
3. นักเรียนที่เรียนโดยใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนสามารถเรียนได้ดีเท่ากับนักเรียนที่เรียนในชั้นเรียนโดยใช้ตำราซึ่งเป็นการเรียนที่หนักกว่า
4. กลุ่มทดลองมีทัศนคติที่ดีกว่าเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าการเรียนโดยวิธีนี้จะทำให้นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายและระบบการเมืองการปกครองดีขึ้น

5. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีการใช้แหล่งชุมชนจะมีทัศนคติค่านิยม ระบบการเมืองการปกครองไม่แตกต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีอื่น ๆ

การอภิปรายผลการวิจัย 1) ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มพูนความรู้โดยวิธีใด ๆ ก็ตามไม่จำเป็นว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ตรงกันเสมอ

2) การเรียนวิชากฎหมายโดยมีชุมชนเป็นพื้นฐานยังมีแนวโน้มทางด้านการบรรยายมากกว่าการวิเคราะห์

3) การที่นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน จะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชนของเขา เกี่ยวกับกฎหมายและสิ่งแวดล้อมทางการเมือง การปกครองมากขึ้น และละเอียดอ่อนขึ้น¹

* ในปี ค.ศ. 1978 นอร์แมน ชาร์ลส์ มาชาร์ท (Norman Charles Machart) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " A Study of the Attitudes of Selected Sixth Grade Students Concerning Social Studies " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างทัศนคติของนักเรียนต่อวิชาสังคมศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ การสะกดคำ คณิตศาสตร์ การอ่านและภาษาและต้องการจะทราบว่าตัวแปรต่อไปนี้คือ เพศ, ขนาดของโรงเรียน, ความมากมายของการใช้วิธีการสอนและชนิดของอุปกรณ์การสอนแบบต่าง ๆ, ปริมาณการใช้วิธีสอนสังคมศึกษาแนวใหม่, จำนวนเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในวิชาสังคมศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองนักเรียนว่ามีตัวแปรใดที่ส่งผลต่อทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์นักเรียน 30 คน และส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 75 โรงเรียนที่อยู่ในรัฐคาทอลิกแทเนโอ คาทอลิกไค มินนิโซตา ไอโอวา และวิสคอนซิน ปรากฏว่ามีนักเรียน

¹ Patricia Ellis Baker, "The Effects of A Community Resource Based Law Curriculum Upon the Attitudes and Knowledge of Senior High School Social Studies Students," Dissertation Abstracts International 36 (December 1975):3348-A.

เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 1277 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนมีทัศนคติต่อวิชาต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาเพิ่มขึ้น โดยมีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่อไปนี้ ก) การใช้วิธีการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ ข) ความถี่ (มากกว่าสัปดาห์ละครั้ง) ของการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนในชั้น 5) การใช้การศึกษานอกสถานที่และประสบการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ง) โรงเรียนขนาดใหญ่ (มีนักเรียนมากกว่า 2,500 คน) และ จ) การสอนสังคมศึกษา 5 ชั่วโมงหรือมากกว่าต่อสัปดาห์
3. นักเรียนชายมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาสังคมศึกษามากกว่านักเรียนหญิง
4. จากการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่า การเรียนเรื่องประชากรศึกษา โดยการใช้กิจกรรมและวัสดุหลาย ๆ อย่าง และการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียน นับว่าเป็นการศึกษาที่สนุกสนานและมีประโยชน์มาก
5. การที่นักเรียนมีความชอบหรือเกลียดวิชาสังคมศึกษาที่สุดนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับอาชีพของผู้ปกครองนักเรียน

นอร์แมน ชาร์ลส์ มาซาร์ท ไหขอเสนอแนะดังนี้

1. อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาควรจะใช้วิธีสอนและวัสดุอุปกรณ์หลาย ๆ อย่าง เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความสนใจในวิชาสังคมศึกษามากยิ่งขึ้น
2. ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาสังคมศึกษา
3. โรงเรียนต่าง ๆ ควรรับและใช้โครงการสังคมศึกษาแนวใหม่ หรือปรับปรุงโครงการสังคมศึกษาเดิมให้เข้ากับโครงการสังคมศึกษาแนวใหม่
4. ควรมีการอบรมอาจารย์ผู้สอนทั้งก่อนและระหว่างการสอนเพื่อให้คุ้นเคย

กับวิชาสังคมศึกษาที่เป็นปัจจุบันและเปลี่ยนไป¹

ในปี ค.ศ. 1979 เรมอนด์ จอห์น คาลาฮาน (Ramond John Callahan) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " The Effects of Media Production and Media Experiences on the Learning Achievement and Attitude of Elementary School Students Toward Special Subject Areas in Social Studies" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน และทัศนคติของนักเรียนระดับ (Grade) 4,5,6 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เกี่ยวกับทักษะการใช้แผนที่และลูกโลก โดยมีกิจกรรมการเรียนการสอนมาจากรายการโทรทัศน์ที่เด็กเตรียมขึ้นมา และรายการโฆษณาทางโทรทัศน์ เพื่อจัดเตรียมทรัพยากรในการสื่อความหมาย นอกจากนี้ยังศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนการสอนโดยใช้ผลผลิตทางโทรทัศน์ดังกล่าวกับการเรียนการสอนโดยใช้วัสดุสิ่งพิมพ์เพียงอย่างเดียว

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า

1. วิธีการสอน 3 วิธีคือ โดยการใช้ผลิตผลทางโทรทัศน์ แหล่งสื่อสาร (Media resources) หรือสื่อการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ (Print Media) มีวิธีใดจะมีผลในการเพิ่มความสำเร็จในการเลือกเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษาได้ดีกว่า
2. จากการเรียนโดยใช้ผลิตผลสื่อความหมายวิธีการใดที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนได้สูงกว่า
3. ผลจากการใช้ผลิตผลทางสื่อความหมายจะทำให้ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาเปลี่ยนแปลงหรือไม่

¹ Norman Charles Machart, "A Study of the Attitudes of Selected Sixth Grade Students Concerning Social Studies," Dissertation Abstracts International, 38 (May 1978): 6668 -6669 A.

วิธีดำเนินการวิจัย ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนระดับ 4,6 และ 6 รวม 18 ห้องเรียน ครูควบคุมห้องละ 1 คน รวม 18 คน ในโรงเรียนรัฐบาล ในรัฐคอนเนคติกัท (Connecticut) ชื่อ เวส ฮาร์ทฟอร์ด พับลิค สกูล (West Hartford Public School) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา วิธีการทดลอง มี 3 วิธีดังนี้

1. Media Production Approach วิธีการสอนทักษะการใช้แผนที่และลูกโลก โดยใช้สื่อการสอนหลายชนิด เช่น ภาพยนตร์ ฟิล์มสทริป วิดีโอเทป และแผ่นใส (Transparencies) กิจกรรมของวิธีการนี้คือให้นักเรียนผลิตรายการทางโทรทัศน์เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

2. Media Resources Approach วิธีการสอนทักษะการใช้แผนที่และลูกโลก โดยใช้ภาพยนตร์ ฟิล์มสทริป เทปบันทึกเสียงแบบคาสเซต (Audio - cassettes) และ แผ่นใส จัดเรียงตามลำดับ กิจกรรมของวิธีการนี้คือให้นักเรียนผลิตรวบรวมสื่อหลายชนิดเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาให้เป็นพวกเป็นชุด

3. Print Media Approach เป็นวิธีการสอนทักษะการใช้แผนที่และลูกโลกโดยใช้ตำราเรียน (Text) ภาพของจริง (Realia) ผลงานของนักเรียน (Worksheets) และกระดานเพียงอย่างเดียว กิจกรรมของวิธีการนี้คือให้นักเรียนทำสมุดโครงการของชั้น (Class Project Book) ที่เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบทักษะการอ่านของวิสคอนซิน (The Wisconsin Test of Reading Skill Development) ทดสอบก่อนและหลังการทดลองทั้ง 3 วิธีดังกล่าวว่า อะไรที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้มีผลต่อกิจกรรมการผลิตสื่อด้วย เครื่องมือในการวิจัยชนิดที่สองคือ The Subject Area Preferences Test เพื่อใช้วัดทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการใช้เครื่องมือในการทดลองทั้ง 3 แบบ จากนั้นนำมาหาทิศทางสถิติโดย

วิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance) เพื่อวัดทัศนคติและการ
เรียนรูของนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่า ไม่ว่าจะใช้วิธีการสอนแบบใด คือ Media Production
Approach, Media Resources Approach หรือ Print Media
Approach ไม่ทำให้เกิดผลแตกต่างทางด้านทัศนคติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
รูของนักเรียนรวมทุกระดับ อย่างไรก็ตามผลการวิจัยพบว่า จากการทดลองโดยวิธี
Media Resources Approach มีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติของนักเรียนระดับ 5
และมีความแตกต่างที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อมีการเรียนโดยวิธีนี้

สรุปได้ว่าถึงแม้ว่าผลการวิจัยจะไม่พบความแตกต่างในด้านผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนเกี่ยวกับทักษะการใช้แผนที่และลูกโลกในวิชาสังคมศึกษาแต่ก็พบว่า นักเรียน
ระดับ 5 มีทัศนคติในทางดีขึ้นเมื่อใช้วิธีการสอนแบบ Media Resources Approach¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Raymond John Callahan, "The Effects of Media Production
and Media Experiences on the Learning Achievement and Attitude
Elementary School Students Toward Special Subject Areas in Social
Studies," Dissertation Abstracts International, 40 (April 1980),
p. 5301 - A.